

Förord

STEPHAN BERGEHAMMAR & JONAS LUNDBLAD

Svenskt Gudstjänstliv hette från början *Tidskrift för kyrkomusik och svenskt gudstjänstliv*. Först 1942, efter sexton år, ändrades namnet till *Svenskt Gudstjänstliv. Tidskrift för liturgi, kyrkokonst, kyrkomusik och homiletik*. Även om namnbytet indikerar en breddning fortsatte kyrkomusiken att vara en hjärtefråga för tidskriften, sedermera årsboken. Och hur skulle det ha kunnat vara annorlunda, med Arthur Adell – den sjungna tidegårdens store tillskyndare – som redaktör från 1926 till 1962? Också senare har kyrkomusiken varit en självklar tyngdpunkt, vilket märks i flera titlar sedan bruket med temanummer infördes 1979: *Kyrkomusikens år* (1983/84), *Kyrkomusik i Norden* (1990), *Gregorianik* (1995), *Teologi och musik* (2001) och *Psalm i vår tid* (2006), för att bara nämna de mest uppenbara.

Det är alltså med en rik tradition i ryggen redaktionen för *Svenskt Gudstjänstliv* har valt att bestämma ämnet för årsboken 2012 till kyrkomusik. Att vi denna gång valt en musikalisk undertitel – tema med variationer – är självfallet inte en slump. Rubrikens öppenhet fångar också något väsentligt hos ämnesområdet. Kyrkomusikens gränser är svårpatrullerade även om dess nav kan anses nog så tydligt. SGL:s historia förpliktar till att vidmakthålla studiet och intresset för den liturgiska musiken, i både historia och nutid, för psalm- och koraltradition samt för tidegård och gregoriansk sång. Samtidigt visar redan en hastig överblick över den svenska kyrkligheten av i dag att musiken utgör en av kyrkornas viktigaste kontaktytor med det omgivande samhället. De öppna dörrarna vid musikgudstjänst och konsert lockar besökare att delta i mötet mellan klingande musik och kyrkorummets symboler. Musikens närvaro vid kyrkliga handlingar präglar minnet av livets glädje och sorg, och i församlingar skapar inte minst sångens plats i ungdomsgrupper och körer utrymmen för evangelisation, ny-

funna möten och vägar att närma sig kristen tro. Också för kulturen i stort har det kyrkliga musiklivet under decennier kunnat spela en avgörande roll tack vare sin generellt sett både höga och jämna kvalitet.

Även om varje tid kan löpa en viss risk att överbetona dramatiken i sin egen tids skeende finns det i dag ett antal tydliga tecken som pekar på att kyrkomusiken står i ett intressant brytningsskede. Under de senaste åren har debatten i mycket handlat om kyrkomusikernas utbildningar, förrättningsmusik och behovet av att skyndsamt återskapa en god rekrytering av ungdomar till kyrkomusikeryrket, men också om en osäkerhet inför musikens ramar och medel i en kyrka med gradvis minskad ekonomi. Allt mer av 1900-talets starka men centraliserade kyrkomusik ger vika för en rik mångfald vad gäller musikens stil och genre, liturgins instrument och andliga inspiration, musikernas examina och nationalitet. Det är med spänning, blandat med stråk av osäkerhet, som vi kan blicka fram emot de kommande decenniernas utveckling.

I den verkligheten söker årsboken förena historisk fördjupning och nedslag i angelägen nutid med artiklar som diskuterar kyrkomusikens speciella kallelse mellan det konstnärliga och det teologiska området. Som helhet präglas bidragen av att vara skrivna av författare med egen hemhörighet i praktiskt musicerande som på olika sätt kombineras med forskarkompetens inom musikvetenskap, musikalisk gestaltning och teologi. På så sätt framhävs i flera av artiklarna ett musikaliskt och konstnärligt perspektiv, djupt rotat i kyrkans teologiska tradition, som en viktig grund även för framtidens kyrkomusik. Sådana försök till kvalificerad idémässig debatt om kyrkomusiken bör kunna visa sig fruktbara för kommande diskussioner om kyrkomusikens vägar och möjligheter.

Som en enskild volym kan denna bok självfallet inte uttömma alla infallsvinklar, men redaktionens förhoppning är att de här publicerade bidragen ska höras i debatten för att där ställas i dialog med andra röster. Uppmärksamma läsare med passion för körsång kan möjligen finna sitt hjärteområde styvmoderligt behandlat här. För dessa kan redaktionen redan nu avslöja att arbetet är i full gång med att göra 2013 års årsbok till en kompletterande volym om just körens roller i kyrkolivet.

Bland årets sex artiklar märks främst ett par bidrag som på ett naturligt sätt fullföljer SGL:s egen tradition. Mattias Lundberg presenterar aktuell musikvetenskaplig forskning utifrån den repertoar som finns bevarad från den rika liturgiska sången vid Västerås domkyrka och stiftsskola omkring år 1600. Genom att studera bevarade stämböcker kommer författaren nära den liturgiska körsångens framförandematerial och visar prov på en rad säregna bruk och en pågående förskjutning av mässans gestaltning. Därigenom kan detta material (och kommande resultat av en större nationell inventering) bidra till att kasta nytt ljus över denna fascinerande del av den svenska liturgi-historien.

Sverker Jullander bidrar sedan till en ny överblick över 1900-talets liturgiska utveckling genom sin noggranna exposé över svenska utgåvor av gregoriansk sång. Med utgångspunkt i 1897 års utgåva av *Musiken till svenska mässan* följer Jullander det gregorianska inspirations- och utvecklingsarbete som fram till i dag kommer till uttryck, främst om inte enbart, i normgivande koral- och mässböcker samt tidegärdsvolym. Till avslutning tecknar Jullander en mångskiftande bild som rymmer både hopp och osäkerhet inför gregorianikens framtida roll i Sverige.

Två olika men både helt samtida porträtt av svensk kyrkomusik tecknas i artiklarna av Lena Petersson och Gustaf Sjökvist. I det första fallet riktas uppmärksamheten mot musikval vid begravningsgudstjänsten, en fråga som naturligt leder in mot grannliga överväganden om musikens liturgiska och rituella funktioner, de anhörigas delaktighet i musikvalet samt spänningen mellan offentlighet och enskildhet vid gudstjänstens utformande. Petersson diskuterar dessa frågor inom ramen för sin fallstudie av ett projekt i Lunds kyrkliga samfällighet, där anhöriga till avlidna fått ta del av ett informationsmaterial med förslag till psalm- och musikval för begravningsgudstjänsten. Resultatet av detta projekt pekar mot en positiv utveckling men visar även på behov av fördjupade samtal.

Gustaf Sjökvist dokumenterar och analyserar delar av det nyligen avslutade projektet att beställa och framföra ny liturgisk musik av Sven-David Sandström för kyrkoårets samtliga dagar. Denna upp-

märksammade satsning visar att kyrkomusiken även i dag kan vara en angelägenhet för det svenska musiklivets mest namnkunniga tonsättare. Artikeln vilar på Sjökvists egen drivande roll i projektet och blir som sådan även en kraftfull plädering för vikten av konstmusikens teologiska potential.

Volymen sammanbinds av två mer idémässiga och övergripande diskussioner av mötet mellan musikens estetik och teologin. I ett konstnärligt-musikaliskt sammanhang pläderar Johannes Landgren för en kyrkomusikalisk estetik som utmanar en rad allmänt samhällseliga föreställningar om konstens uppgift och i stället (med tonsättaren Petr Ebens ord) söker en ”tjänande gestalt”. Här förs läsaren in i den dagsaktuella debatten kring begreppet konstnärlig forskning och får med Landgren möjlighet att reflektera över en kyrkomusikens speciella kallelse med idealet att vara en föregångare och vägvisare även för samhällets estetik. Konstmusiken framstår här som en viktig brobyggare mellan kyrka och kulturliv.

I den avslutande artikeln går vägen i snarast motsatt riktning, då Jonas Lundblad presenterar nutida internationella försök att formulera en teologisk musikestetik. I fokus här står en interdisciplinär forskning där allt fler teologer söker kvalificerat samarbete med musikforskare för att kunna diskutera och utvärdera musikens teologiska möjligheter. Denna intressanta utveckling bildar en god avslutning på en årsbok som förhoppningsvis ska kunna stimulera och fördjupa det ständigt pågående samtalet om kyrkomusikens kallelse och potential.

Stephan Borgehammar & Jonas Lundblad